

החינוך התערב וניצל את המהומה כדי לחסל חשבון פוליטי

„שניהם אנשי מדע מעולים, ויחד עם זאת פייטרים עקשניים, הבהיר אחד מבוגרי החוג, אך יחד עם זאת הוברר כבר בתחילת הסיכסוך, כי ערכם של המרצים לא נפגע בעיני תלמידיהם. הם המשיכו להיות המורים המבוקשים ביותר בחוג לפסיכולוגיה.

קשר בין יבשת

בתחילת השנה שעברה נקבעו פרטי הסיכסוך במסמך שפרטיו נתגלו רק השבוע. ציה זה תוכר שהגיש סמריין לפרופסור יעבץ, היסטוריון בר מקצועי, שכיהן אז, ועד לשבוע האחרון, כדיקן הפקולטה למדעי הרוח.

התוכר הכיל האשמות חריפות נגד קרייטלר, אך סמריין ראה זאת כחובתו הציבורית להודיע על כך מראש ליריבו. הוא עשה זאת בשיחה עימו. התוכר היה חריף, בהתאם לאופיו של המחבר, וכלל את ההאשמות הבאות:

- דיכוי החופש האקדמי, עליידי מניעת האפשרות לעריכת סמינר מהד"ר סמריין, בשעה שדרושים לחוג סמינרים.
- ניהול לא תקין של הלימודים — קרייטלר נסע לשווייץ, והשאיר את תלמידיו לבד. עבודות הסמינר התנהלו דרך הדואר, נושאים של עבודות התלמידים

ומה עשה פרופסור יעבץ בנידון? כלום. הוא הניח את התוכר במשרדו ב"משך שנה תמימה ללא טיפול. אם חשב כי הזמן יעשה את שלו, ודוקטור סמריין ישבח את העניין, הרי נוכח כי טעה. כי סמריין מוכר לא רק כעקשן, אלא גם כנוע. הוא ערך בשנים האחרונות מחקר בקרב הנוער הישראלי, על דעתו על ספר יהושע, הגיע באמצעותו למסקנה מדהימה: הנוער הישראלי לאומי ומחייב רצות-עמים. אילו לא היה נועז באופיו, לא היה מעז לפרסם מסקנה כה מזועזת, באווירה הלאומית החריפה המורשת בישראל.

אגב: גם קרייטלר אינו טיפוס הנכנע ומוותר כשהוא מוחק. המדען, שהיה בצעירותו רביזיוניסט, זנח בשנות השלושים את רעיונותיו, לאחר ששמע מרצה רביזיוניסט טוען, כי יש להרוג את כל אלה שהתנדבו למלחמת האזרחים בספרד. הוא אף סטר לו באותה הזדמנות.

לכן לא נסתיימה הפרשה בשלב זה, ולא מתה עם גניית התוכר. סמריין הגיש תוכר נוסף — הפעם אל שלטונות האוניברסיטה, תוך כוונה ברורה לעקוף את יעבץ עליידי הפניית העניין לרשות גבוהה יותר. באותו זמן, ללא קשר עם הפרשה, הביע קרייטלר את רצונו לנטוש את ראשות החוג ולהתמסר לעבודתו המדעית ולהוראה.

כך נאלצה האוניברסיטה, חרף רצונה ל-

יש להיפטר מטמריין. פיינמן קרא את סמריין אליו, הודיע לו כי לאור מסקנות הוועדה, שלא פורסמו מעולם, הוחלט כי עליו להתפטר. סמריין השיב על פיטוריו בהתקפת-נגד מהירה. הוא פנה לעורך-דין, שאיים על שלטונות האוניברסיטה בהגשת משפט. ה"אוניברסיטה נטונה במיקצת, הודיעה לדוקטור כי אין אלה בדיוק פיטורין, אלא רק הוצאה מן החוג לפסיכולוגיה. הסביר סמריין, חובב הכלבים, את צעדו המהיר: „בדיוק כמו בוקסר, נעצתי את שיני ישר בגוף תוקפי, ולא ארפה מהם.”

אולם גם לאחר נסיגתה של ההנהלה, המשיכה החלטת הפיטורין להלך אימים הן על החוג והן על האוניברסיטה כולה.

המרצע יצא מן השק

חלטה תמוהה זו של הנהלת הפקולטה, הדרושה גם כן רקטור האוניברסיטה, הפורסמה בציון את רשומות התגבר די מהר על תדהמתו והודעה עם החלטת הדיקן.

אחד מאישי הבכירים של האוניברסיטה אמר לכתב העולם הזה: „מה אתם פונים אלי? פנו למשרד-החינוך. את המחקר של ד"ר סמריין על ספר יהושע קראתם? כדאי לכם לקרוא אותו; תבינו הרבה דברים.” אפשר אולי להבין הרבה דברים למיקרא המחקר. אפשר להבין שהדברים יסלדו מ"מנו, שנותני התרומות בארצות-הברית לא יאהבו אותו; ושמארגני חידון התנ"ך יכעסו עליו. אבל קשה להבין למה כל זה צריך להתעורר שלוש שנים לאחר פירסומו של המחקר.

חקירה קצרה העלתה, כי בשל השתלשלות נסיבות שאינה תלויה בד"ר סמריין, פורסם המחקר לפני כמה חודשים בבטאון ניו אוסלוג בשפה האנגלית ותורגם לעברית בלמרחב. בעיתון זה אף עורר המחקר מאמר מרמז, שדרש שינוי תוכנית הלימודים בבתי-הספר.

כאן החל משרד החינוך להתרגז. יו"ר המועצה הפדגוגית שלד המשרד צילצל אישית אל הד"ר סמריין, דרש ממנו ב"מפגיע את רשימת הבתי-הספר בהם נערך המחקר ורואינו התלמידים, וכן את המחקר עצמו. הטענה היתה: אסור לערוך מחקר בבתי-ספר ללא אישור מתאים. משרד החינוך כעס לא רק בגלל המאמר הראשי בלמרחב. בגלל זה בלבד לא היו עושים כל כך הרבה רעש. אבל הדבר נגע בציפור הנפש — בגישה לתנ"ך. גישתו של סמריין היא ביקורתית, והוא אינו מקבל את הנאמר בספר יהושע בבחינת „כזה ראה ו"קדש". המחקר שלו העלה שהתלמידים בבתי-הספר בארץ שוללים שיטות של השמדת-עם אצל עמים אחרים בזמן העתיק, אבל הם מצידיקים את מעשיו של יהושע, השמדת תושבי יריחו ואת שיעבוד הגיבועונים — כדבר מובן מאלי ומוצדק.

בחוגים לתנ"ך של ב"גוריון דנו רבות בספר יהושע, והישגו של המסופר בו נעם תולדות הצינויות ומלחמת השחרור. לכן ברור שמשרד החינוך הודועז מן המחקר. לדעתם, חוקר מסוג זה אינו ראוי להיות מורה בישראל. הם יצאו לפעולה כאשר ה"חוקר עצמו סיפק להם את ההזדמנות מתאימה.

כבר חודשים אחדים לפני שנפלה ההחלטה המזוהה בהנהלת הפקולטה, ידעו כמה

ד"ר ג'ורג' סמריין

פרופסורים מכובדים מאוד בירושלים לומר, שהד"ר סמריין מסוכסך עם משרד-החינוך. שניים מהם רמזו שהוא יפטר בשל סיבות פוליטיות.

בחינת עמדתו של הפרופסור צבי יעבץ מגלה אף היא תמימה. כיצד יכול דיקן של פקולטה להחליט על דעת עצמו בנושא כל כך רציני, כשהוא יודע שהדבר יביא ל"סערה ציבורית? ברור שיעבץ לא היה נוקט צעדים חריפים כל-כך לולא היה בטוח ב"גיבוי מלא של גורמים רציניים, כמו משרד-החינוך, למשל.

שני הפסיכולוגים, שיצאו להילחם על עקרונות הפסיכולוגיה, לא ידעו, ואינם יודעים עדיין, כי גורם שלישי, אשר אנו לוחם למען שום עקרונות מדעיים, ינסה להיפטר משניהם, או לפחות מאחד מהם, בהזדמנות חגיגית זו. כי גם הפרופסור קרייטלר רכש לו במשך השנים אויבים רבים.

שני הפסיכולוגים נהגו להזכיר בהרצאותיהם את ממשלת ישראל, את שריה, את נפיקיה הבכירים, כדוגמות לכל מיני סטיות נפשיות, אותן תיארו בהרצאותיהם (ראה מסגרת למטה).

200 סטודנטים לומדים בחוג לפסיכולוגיה. גיה. כולם מכבדים את הד"ר סמריין ואת הפרופסור קרייטלר גם יחד, הנחשבים ב"עיניהם כמורים טובים (ראה כותרות ל"מנונות).

האינטרס של האוניברסיטה הצעירה בתל-אביב מחייב אותה לשמור על שני מורים אלה גם למען התלמידים, וגם בשל המוניטין בארץ ובחו"ל שיצאו לשניהם. פעולתו של משרד-החינוך, שמניעה הם פוליטיים מובהקים, נוגדת גם את החופש האקדמי וגם את האינטרס של האוניברסיטה.

מעניינת העובדה שהטענה בחוג לפסיכולוגיה פרצה בתקופה בה יש משבר בפקולטה לארכיטקטורה בטכניון החיפאי. האוניברסיטה העברית בירושלים, בעלת מסורת אקדמאית ארוכה ומפוארת, היתה פותרת בעיות מסוג זה בצורה המתאימה למוסד מדעי גבוה, כי בירושלים אין התערבות מבחוץ, אין מינוי מנהלים ונשיאים מלמעלה, אין שליטה מפלגתית על חבר המורים. שם אין החופש האקדמי פראזה ריקה. שם מובן כי החופש האקדמי הוא הדבר היחיד המאפשרת פעולה במוסד אקדמי.

הדעות שעוררו זעם

הציטטות המובאות כאן, אופייניות לאוסף גדול יותר, שלוקט עליידי כתבי „העולם הזה". הן נרשמו עליידי סטודנטים בשעת הרצאה, והרגיזו אישים רבים בצמרת המדינה ששמעו על כך. הרגזים חיכו להזדמנות, כדי לפרוע את חשבונותיהם עם המדענים.

- אלה הממלאים את בתי-החולים בישראל אינם מסוכנים כלל. האנשים המסוכנים אינם מאושפזים, אלא ממלאים תפקידים רמי-מעלה.
- כשאני מאזין לדברי שרים אני מגיע למסקנה שכושר בחינת המציאות שלהם לקוי. אצל הסכיזופרנים, למשל, ההפרעה קרובה לזו של שרה-האוצר.
- אני מהסס לעתים, האם דיבור על חזון, במקום לוגיקה, הוא דוגמה למחשבה מיתולוגית או סתם ביטוי לסינליזם.
- קורה לעתים קרובות שתגובה אשר נחשבת אצל פרטים לתופעה פסיכוסית, הופכת עליידי מוסדות המדינה לתכונתו של האורח האידיאלי.

המירג'יז

השתיק את העניין, למנות ועדת חקירה של מדענים ידועים, כדי לדון בהאשמותיו של סמריין.

נעימת שיניים

מאז שהחלה הוועדה בעבודתה — לפני חודשים — נשמרו דינייה בסוד. סמריין נקרא להופיע בפניה, הביא, לדבריה, מיסמכים שיש בהם כדי להוכיח את האשמתו. הוא לא נחקר מעולם לגבי עצמו, אלא רק לגבי טענותיו נגד יריבו. גישתו של יעבץ — לשמור על שקט, להקפיד על סודיות — הוריקה גם את הוועדה רמת-המעלה. עובדה: עד היום, גם לאחר פיצוץ הפרשה בעתונות — לא ראו קרייטלר וסמריין את מסקנותיה, אם כי סמריין טוען כי תוכנה הוא זה: צריך להעביר את קרייטלר מתפקידו כראש החוג, ואילו את ענייני סמריין עצמו צריך למסור לדיקן. מה זה ענייני סמריין? סתמה הוועדה ולא פירשה, השאירה בכך פתח לפירושים שונים ורבים.

סמריין סבור כי פירוש הפסקה הזו אינו יכול להיות מכוון נגדו, כי לא הובאו האשמות נגדו והוועדה אף לא טיפלה בו כש"ל עצמו. יעבץ, לעומתו, סבר אחרת. השבוע, כשהגיעה תקופת כהונתו של יעבץ לסיומה, והפרופסור דניאל פיינמן, ראש החוג לאנגלית, ירש את מקומו, אור יעבץ אומץ, נקט ביוזמה מכריעה. ברצותו להוריש לפיינמן ירושה חלקה, בלי בעיות ובלי יוצרי בעיות, שיכנע את פיינמן כי

אפשרו בדואר ואף התייעצויות של התלמידים עם מורה נערכו דרך הדואר. סמריין טוען ששיטה זו פגעה ברמת הלימודים ובסטודנטים רבים שלא יכלו לעבוד ב"שיטה זו של דואר בין-יבשתי.

חסידי קרייטלר אומרים, להצדקתם, כי סמינרים רבים נערכים באמצעות הדואר, כפי שנהוג בימי חופשת הקיץ.

העדפת אשתו של הפרופסור קרייטלר — סמריין טען בתוכר כי ד"ר שולמית קרייטלר נתנה הרצאות בחוג, תחת מסווה של תרגיל, עוד בהיותה בעלת תואר „בוגר אוניברסיטה" בלבד, דבר האסור על פי תקנון.

בתרגיל, הצמוד בדרך כלל לשעור של מרצה בעל תואר גבוה, עושים הסטודנטים עבודה עצמית ותרגילים, בהדרכת בוגר. אך בתרגיל של שולמית קרייטלר, טען סמריין בתוכרו, ניתנה ממש הרצאה. סמריין מד כיר גם שהד"ר שולמית קרייטלר נתנה סמינר בשעה שנמנה הדבר ממנו עצמו.

הטענה הגדוית אומרת, כי כשקיבלה שולמית את הדוקטוראט, לא הוסיפו על תפקידיה בחוג, דבר המוכיח כי אין היא רודפת תפקידים.

רשלנות חמורה בפיקוח על הסטודנטים — בכך שקרייטלר התיר לסטודנטים לעסוק בעבודה מעשית בבתי-חולים לחולי רוח, ובמוסדות אחרים, תוך מגע ישיר עם החולים, מבלי שיהיה עליהם פיקוח רפואי מוסמך.

התוכר מתעקב על האשמה זו ומייחס לה חשיבות רבה יותר מלכל השאר. סמריין מונה דוגמות רבות של סטודנטים שראינו חולים שעלולים היו לסבול מכך.

משיבים אנשי-קרייטלר: היה פיקוח רצוף של האוניברסיטה.

סטירת לחי למרצה

פרשה מתחילה למעשה בנקודה זו — ברגע שהוגש התוכר, כי אז כבר השתנו הגיבורים. שוב אין הם סמריין וקרייטלר, אלא הנהלת הפקולטה למדעי הרוח.

כי ברור גם לאזרחים חסרי תואר אקדמי, שכאשר מרצה בכיר מטיל האשמות חריפות כל כך בראש החוג לפסיכולוגיה, חייבת האוניברסיטה לדון בהן. אך באוניברסיטת תל-אביב, כמו במדינת-ישראל, אין חוקה. ועדת ההוראה, שהתכנסה כדי לדון בתוכרו של סמריין, התפזרה כלעומת ש"באה. היא החליטה שאין לה סמכות לדון בנושא זה.